

Kırsal Turizm Destinasyonlarında Yerel Kaynak Kullanımı: Bursa Örneği (Local Resources Usage in Rural Tourism Destinations: Bursa Case)

*Cüneyt TOKMAK^a , Yılmaz SEVER^b

^a Eskişehir Osmangazi University, Faculty of Tourism, Department of Tourism Management, Eskişehir/Turkey

^b Eskişehir Osmangazi University, Faculty of Tourism, Department of Gastronomy and Culinary Arts, Eskişehir/Turkey

Makale Geçmişi

Gönderim

Tarihi: 31.05.2018

Kabul Tarihi: 13.09.2018

Anahtar Kelimeler

Kırsal turizm

Sürdürülebilirlik

Yerel kaynak kullanımı

Öz

Kırsal turizm işletmeleri, kültürel değerlerin yaşatılmasında ve doğal çevrenin korunmasında ortaya koyduğu motivasyonun yanı sıra, yerel ekonomiye sağladıkları canlılık ile "sürdürülebilir kırsal kalkınma"nın önemli bir unsurudur. Kırsal bölgelerdeki ekonomik hareketlilik, mevcut yerel sermayenin dış kaynaklardan nakit getirmesinin yanı sıra, bu nakdin dış kaynak kullanımları sebebiyle yerel ekonomi dışına çıkmasının engellenmesi ile sağlanabilir. Bu çalışmada, kırsal turizm işletmelerinin yerel ekonomiye olan etkilerine dikkat çekilmiş, bu işletmeler yerel kaynak kullanım oranları açısından ele alınmıştır. Çalışmada, Bursa ilinin Harmançık, İznik ve Keles ilçelerinde faaliyet gösteren üç ekoturizm tesisi yöneticisi ile yüz yüze görüşme ve katılımlı gözlem teknikleri kullanılmıştır. Çalışmada, yerel avantajlara ve potansiyele sahip kırsal turizm işletmelerinin, yerel kaynak kullanım düzeylerinin istenen düzeyde olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın sonuç kısmında, kırsal turizm tesislerinin kırsal kalkınma hedeflerinde üstlenebilecekleri rolün geliştirilebilmesi adına öneriler ortaya konmuştur.

Keywords

Rural tourism

Sustainability

Local resource utilization

Abstract

Rural tourism enterprises are an important element of "sustainable rural development" with the vitality they provide for the local economy as well as being motivation to sustain the cultural values and protecting the natural environment. The economic activity in rural areas can be achieved not only by calling cash from outside sources to existing local capital, but also by preventing this cash from going out of the local economy due to outsourcing. In this study, the effects of the rural tourism enterprises on the local economy were pointed out, which were taken up in terms of local resource utilization rates. Face to face interviews and participatory observation techniques were used in the study with three ecotourism enterprises' managers operating in Harmançık, Iznik and Keles districts of Bursa. By this study, it has been reached the result that the level of local resource utilization of rural tourism enterprises with local advantages and potentials is not at the desired level. In the conclusion of the study, suggestions were developed in order to improve the role of rural tourism facilities so as to achieve rural development goals.

* Sorumlu Yazar.

E-posta: cuneyt.cuneyttokmak@gmail.com (C. Tokmak)

Makale Künyesi: Tokmak, C. ve Sever, Y. (2018). Kırsal Turizm Destinasyonlarında Yerel Kaynak Kullanımı: Bursa Örneği, Journal of Tourism and Gastronomy Studies, 6(3), 436-454

DOI: [10.21325/jotags.2018.292](https://doi.org/10.21325/jotags.2018.292)

GİRİŞ

Sürdürülebilir turizm sadece turizm sektörü için değil insanlığın kendisi için de dikkate alınması gereken önemli bir yaklaşımdır (Fons, Fierro ve Patino, 2011). Bu yaklaşım sosyolojik, ekonomik ve çevresel boyutların hem özelinde, hem aralarındaki ilişkilerle ve hem de bütünsel olarak ele alınmalıdır (Barbier, 1987). Günümüz sürdürülebilirlik algısı, çevre ve çevresel ekiler üzerine yoğunlaşmıştır. Bu çalışmada sürdürülebilir kırsal turizm daha çok sosyal ve ekonomik açıdan ele alınmıştır.

Kırsal alanlardaki kalkınma çabaları, yerel halk için ve yerel halk ile birlikte yapılabilir. Yerel halkın istihdam edilebilirliği ve girişimcilik yetenekleri kazanmaları ve yörenin üretim kapasitesinin geliştirilmesi kırsal alanlardaki turizmin hem kalitesi hem de sürdürülebilirliği açısından önemlidir (Bouchon ve Rawat, 2016). Kırsal turizm faaliyetlerinde yerel kaynak kullanımının önündeki en önemli etkenlerden biri olan arz, yerel ürünlerin yetersiz ve gerekli niteliklerden yoksun oluşu sebebiyle, talep kısmını olumsuz yönde etkilemektedir (Anderson, 2013). Yerel halkın turizm faaliyetlerine dâhil edilmesi kırsal turizm kaynaklarının daha etkin kullanılabilmesi ve yerel ürünlerin kalitelerinin turist beklentilerinin de etkisi ile yükseltilmesi açısından önemlidir (Dimitrovski, Todoroviç ve Valjareviç, 2012). Turizm faaliyetlerinin yerel halka ekonomik fayda sağlamasında yerel kaynak kullanım oranlarının artırılması önemlidir.

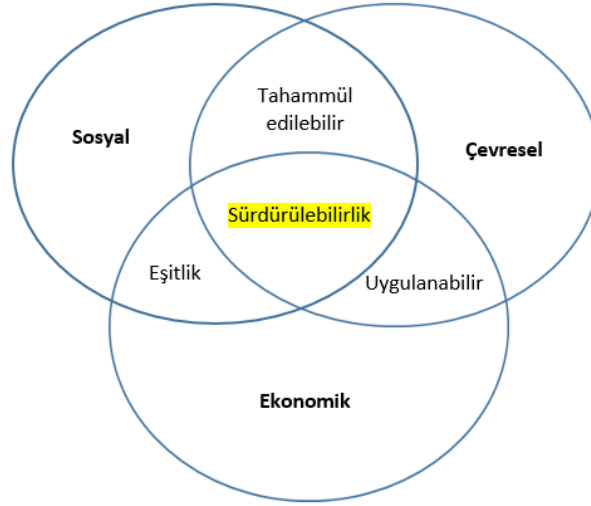
Kırsal turizm destinasyonlarında yerel kaynak kullanımındaki yetersizlikler, turizmin yerel halkın ekonomik, sosyal ve kültürel hayatına yapması arzu edilen olumlu katkıları engellemektedir. Bu çalışma, kırsal turizm destinasyonlarındaki yerel kaynak kullanımı uygulamalarını ortaya koyarak, karar vericiler ve turizm planlayıcıları için öneriler geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Sürdürülebilirlik anlayışının sosyal ve ekonomik boyutlarının bir gereği olarak sürdürülebilir turizm faaliyetleri yerel ekonomiye en üst düzeyde fayda sağlamalıdır. Kırsal turizm işletmelerinde yerel yerine dış kaynak kullanımı turizm gelirlerinin yerel ekonomi içerisindeki paydaşlara ve dolayısı ile yerel halka ulaşmasını engellemektedir. Kırsal turizm işletmelerinin kaynak ihtiyaçları ve yörenin sosyal sermayesinin analizi ile yerel kaynak kullanımının artırılması yönünde daha gerçekçi kararlar alınabilir. Dış kaynak kullanımının sebep olduğu ekonomik sızıntının kaynağı, sebepleri, sonuçları ve sızıntı ile mücadele yolları konularında oluşturulacak bilinç, kırsal turizmin sürdürülebilirliği açısından önemlidir. Bu araştırmada yerel ölçekte ele alınmış olsa da, ülke bazında düşünüldüğünde ekonomik sızıntı ile mücadele ihracat açıklarının azaltılmasında rol oynayabilecek önemli bir meseledir.

Sürdürülebilirlik

Yeni bir olguymuş gibi algılansa da, kaynakların korunması ve yönetilmesi yaklaşık 150 yıldır gündemde. Sürdürülebilirlik kavramı olarak ilk defa 1980 Dünya Koruma Konferansında kamuoyunun dikkatine sunulmuştur (Gössling, Hall ve Weaver, 2009). 1987 yılında "Ortak Geleceğimiz" adıyla yayımlanan ve Brundtland Raporu olarak da bilinen Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu Raporunda ortaya konan "sürdürülebilir kalkınma" kavramı, "bugünün ihtiyaçlarını gelecek neslin kendi ihtiyaçlarını karşılama kabiliyetlerini riske atmadan gidermek" (UN, 1987) şeklinde tanımlanmıştır. Ricketts'e göre sürdürülebilirlik daha

önce de dile getirilmiş bir kavramdı. 1976'da Westminster Press'te yayımlanan "The Sustainable Society: Ethics and Economic Growth" ve 1981 yılındaki W.W. Norton'un "Building A Sustainable Society" çalışmalarında sürdürülebilirlik kavramları kullanılmış ve tanımlanmıştı (Ricketts, 2010). Bu çalışmada sürdürülebilirlik, Edward Barbier'in ünlü Venn Diyagramı'nda grafiksel olarak tüm boyutları ve boyutlar arası ilişkileri ile açıkladığı kapsamda ele alınacaktır.

Şekil 1: Venn Diyagramı (Barbier, 1987)

Şekil:1'den de anlaşılacağı gibi sürdürülebilirlik sosyal, ekonomik ve çevresel boyutların uygulanabilirlik, eşitlik ve tahammül edilebilirlik ilişkilerinin kesiştiği noktadadır. Sürdürülebilirlik toplum, ekonomi ve çevre boyutlarını bağımsız olarak tek başına değil, ortak bir biçimde ilgilendirir ve bu boyutlar arasındaki ortak noktaların kurgulanabildiği bir sistemin merkezinde yer alabilir. Disiplinler içerisinde tanımlanacak sürdürülebilirlik kavramı yukarıda sözü edilen boyutlar ve ilişkileri ile ele alındığında gelişime katkı sunacak bir yaklaşım olabilir.

Sürdürülebilir turizmin sürdürülebilirliğinin tüm prensiplerini karşılaması beklense de, her iki kavram arasında, turizmin ürün odaklı bakış açısı gibi, anlamlı farklılıklar bulunmaktadır. Yine de, ekonomik büyüme ve sosyoekonomik kalkınmada turizmin rolü önemli ve etkindir (Sharpley, 2000). Sosyal ve ekonomik açıdan geliştirilecek eşitlik inancı, çevresel meselelere dair çözümleri uygulanabilir ve tahammül edilebilir kılacaktır. Bernard Lane sürdürülebilir turizmi bir rekabet prosedürü olarak ele almış, rekabeti değişim ile ilişkilendirmiş ve değişimin de zaman aldığını eklemiştir. Zamansal ve mekânsal (yerel, bölgesel, ulusal, uluslararası) ölçeklendirmede şimdi ve en küçükten başlanması gerektiğini belirtmiştir (Lane, 2009). Yöresel olarak ele alındığında kırsal turizm tesisleri, sürdürülebilir turizm anlayışının geliştirilebileceği doğru başlangıç noktaları olabilir.

Sürdürülebilir Kırsal Turizm

Kırsal turizm seyrek yerleşim, düşük popülasyon, tarıma dayalı ekonomi ve geleneksel yaşam tarzına sahip kırsal alanlardaki turizm faaliyetleridir (Okech, vd., 2012). Doğaya ve doğallığa kaçış, özüne dönüş, huzur ve tazelenme güdülenmelerinin bir sonucudur (Titilina, 2015). Kırsal alandaki kültüre bağlı yerel değerler, geleneksel tarım ve doğal güzellikler turistler için çekicilik unsurlarıdır (Musso ve Francioni, 2015). Turizm faaliyetlerine güdü olan doğal güzellikler, kırsal kültür, geleneksel üretim gibi yerel değerlerin turizmin tüketen ve kirleten etkilerinden korunması kırsal turizmin çevresel ve kültürel sürdürülebilirliği açısından önemlidir. Turizm hareketleri ile, yörede artan insan nüfusu, yerel kaynakların kullanımı ve tüketiminde yerel halkın payını azaltmakla birlikte, sosyal etkileşimler neticesinde de kültürel değişimler ve benzeşimler kaçınılmaz olmaktadır. Doğa ile insan arasındaki ilişkilerin tahammül edilebilir çerçevede planlanması ve yönetilmesi kırsal turizm ile hedeflenen kırsal kalkınmanın amacına ulaşması ve kalkınmanın devamlılığı açısından önemlidir.

Kırsal kalkınma, yöreye sosyo-ekonomik etkileri olan ziraat için tartışmasız bir fırsattır. Toprak, doğa, bitkiler, hayvanlar, ekosistem, işgücü gibi kırsal kaynakların sürdürülebilirliğinin sağlanması kırsal ekonomideki riskleri azaltacaktır (Ploeg, vd., 2000). Sürdürülebilirlik çabalarında turizm ekonomik açıdan motive edici ve itici bir güç olarak değerlendirilebilir. Kırsal turizm, ekoturizm gibi kırsala yönelik alternatif turizm faaliyetleri, yerel halka sağlayacağı ekonomik fayda ve kırsal kalkınmanın sürdürülebilirliğine katkısı dolayısıyla ile yerel yönetimlerin ilgisini çekmektedir.

Sürdürülebilir kalkınma bakış açısı ile turizm, sadece kendi menfaatlerini öncelemek yerine kaynaklara, fiziki çevreye ve yerel halkın refahına katkı sağlamayı da hedeflemelidir (Saarinen, 2006). Kalkınmanın çevre üzerindeki negatif etkilerinin azaltılması, yerel halkın yaşam standartlarının korunması, turistlerin doğal çevrenin muhafazası ve korunması konusunda bilinçlendirilmeleri ekoturizm yönetimlerinin en önemli konuları arasındadır (Tsaur, Lin ve Lin, 2006). Özellikle yoksul, geleneksel ve ekonomik hareketliliği düşük toplumlarda ekoturizm iş yaratma, yaşam standartlarının yükseltme ve güvenlik konularında bir katalizör olabilir (Erdoğan, 2017). Ancak, ekoturizm yönetiminde misafirlerin deneyim tatminini sağlayıp yerel halkın yaşam standartlarına olumlu katkıda bulunurken kazançlı ve ekolojik olarak sürdürülebilir işler yapmak zordur (Lim ve McAleer, 2005). Bu zorluklardan birisi de sürdürülebilirlik anlayışının sosyal ve ekonomik boyutları arasındaki eşitlik ilişkisinin kurulmasıdır. Turizm faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan ekonomik girdilerin yerel halk arasındaki dağılımındaki adaletsizlik ve gelirlerin ekonomik sınıtlar ile yerel ekonomiye katma değer yaratmadan yöre dışına çıkması kırsal turizmin sürdürülebilirliği önünde önemli bir engeldir.

Birçok sektörde de var olan ekonomik sızıntı, turizmde destinasyonun faaliyetlerinden elde edilen gelirin kendi iç yatırımlarına ve yerel mal ve hizmetlerinin tüketimine dönüşmemesinden kaynaklanır. Yani kaynaklar dışarıya doğru sızıntı yapar. Özellikle kitle turizminde ve lüks mal ve hizmet sunumlarında sızıntı ithal ürünlerin kullanım oranının artması ile paralel olarak daha yoğun gözlenir (Jönsson, 2015). Sızıntı oranının hesaplanması konusunda bir model geliştirmek ve bu oranı net olarak ölçmek zor olsa da (Mitchell ve Ashley, 2007) bazı araştırmalara göre turizm gelirlerinin sızıntı oranı %75 ve üzerindedir (Chirenje vd., 2013; Sandbrook, 2010; Mitchell ve Ashley,

2007). Çevresel yönlü turizm destinasyonlarındaki sızıntılar çok yönlü olabilir. Bunlar; sermaye eksikliği sebebiyle tedarikte hesaplı olan dış kaynakların tercihi, yerel girişimcilikteki düşük oran, yerel işgücünün yetersizliği, turizmi yerel ekonomi ile ilişkilendirememesi gibi başlıklar altında sıralanabilir. Bunların da ötesinde temel sebepler fakirlik, eğitimsizlik ve turizm ile ilgisizliktir (Lacher ve Nepal, 2010). Sızıntı kısa vadede olmasa da uzun vadede yerel ekonominin sürdürülebilirliğini olumsuz yönde etkiler (Supradist, 2004). Yerel kaynak kullanımındaki eksiklikler, zorluklar ve vizyon eksikliği kırsal turizm gelirlerinin yerel yatırımlara ve üretime dönüşmesini engellemektedir. Bu da kırsal turizm faaliyetlerinin yerel halk tarafından desteklenmesi, kabulü ve benimsenmesi önünde engel olmaktadır. Yerel halka ekonomik fayda sağlamayan kırsal kalkınma çabaları, amacına ulaşamamakla birlikte sürdürülebilirlik anlayışını da tam olarak yansıtmış sayılamaz. Kırsal turizm işletmelerinin yatırım ve işletme giderlerinde yerel kaynak kullanım oranları ile yerel ekonomiye olan katkıları doğru orantılıdır.

Yerel Kaynak Kullanımı

Ekonomik, kültürel, sosyal ve doğal çevre gibi yerel değerler de yörenin “sosyal sermayesi”dir (Boccella ve Salerno, 2016). Turizm bu sermayeyi birer turistik ürün haline dönüştürür ve yöreye ait çekicilik unsurları olarak kullanır. Turizm ile yerel kalkınma bu sermayenin analizi, kullanımı, geliştirilmesi ve sürdürülebilmesi ile yakından ilişkilidir.

Detaylı bir sosyo-ekonomik analiz, toplum yararına atılacak tüm adımlarda ilk sıradadır (Zajdel vd., 2016). Kırsal alanların sürdürülebilir kalkınması her bir topluma kendi özelinde yaklaşılmasını gerektirir (Mayer vd., 2012). Turizmde değer yaratabilecek tüm yerel sermaye ve paydaşların yöre bazında belirlenmesi ve turizm stratejilerinin yerel halk için ve yerel halk ile oluşturulması kırsal kalkınma yatırımlarının başarısı için önemlidir. Yerel ekonomi içerisindeki aktör ve sektörlerin kırsal turizm faaliyetleri ile ilişkilerinin ve etkileşimlerinin sağlanması sürdürülebilirlik anlayışının ekonomik boyutunun içerisinde değerlendirilebilir. Kırsal turizmde bu yöndeki ekonomik ilişki ve etkileşimin en iyi kurulabileceği sektörlerin başında tarım gelir.

Karşılıklı değer yaratımı, birlikte üretim, iletişim ve inovasyon ile tarım ile turizm arasında daha güçlü bağlar kurulmasını sağlayabilir. Bu bağlar özel sektöre olduğu kadar yerel gıda tedarikçileri aracılığı ile kırsal refahın artmasına da fayda sağlayacaktır (Thomas-Francois vd., 2017). Turizm faaliyetlerinde yerel ekonomiye en yüksek etki oranına sahip alan gıdadır (Anderson, 2013). Yerel gıdaların turizm işletmelerinde kullanım oranlarının artırılması turizmden elde edilen gelirlerin ekonomik sızıntı yolu ile yöre dışına çıkmasını önleyecektir. Yerel kaynak kullanım oranlarını arttırabilmek için öncelikle yerel kaynakların ve kırsal turizm işletmelerinin ihtiyaç duyduğu kaynakların neler olduğu tespit edilmelidir. Sonraki aşamada ise yerel kaynak kullanımını önündeki engellerin çözümü konusunda stratejiler üretilmelidir.

Çalışma Alanı

Çalışma, Bursa ili içerisinde faaliyet gösteren üç ekoturizm turizm tesisi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Bunlar; Harmancık Ekoturizm Tesisleri, İznik Ekoturizm Tesisleri ve Gököz Natural Park'tır. Kırsal alanda faaliyet gösteren bu işletmeler konaklama, yiyecek içecek ve rekreatif imkânlarını bir arada sunmaları dolayısıyla seçilmişlerdir. Araştırmada tüm işletmelere ulaşılmış ve yerel kaynak kullanım oranları ortaya konmuştur. Tesisler

isimlerinde “ekoturizm” kavramını kullanmaktadırlar ancak çalışmada tesisler kırsal turizm tesisi olarak ele alınmıştır. Bunun sebebi isimlerinde kullanmış olsalar da, işlevsel olarak “ekoturizm” kapsamının dışında kalmalarıdır. Tesisler hakkında kısaca bilgi vermek gerekirse;

Harmancık Ekoturizm Tesisleri, BEBKA (Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı) tarafından hibe desteği ile gerçekleştirilmiş bir projenin ürünüdür. 2015 yılından bu yana ilçe belediyesine bağlı olarak çalışmaktadır. 14 adet 30 metre karelik, ses ve ısı yalıtımı olan, klima, mini buzdolabı, TV, sıcak su imkânı bulunan konforlu ahşap evin yanı sıra 250 metre karelik ahşap bir restoran ile 60 metre karelik ahşap müze evini içerisinde barındırmaktadır. Rekreasyon imkânları olarak çim futbol sahası, paintball, okçuluk ve orman içi yürüyüş - koşu parkuruna sahiptir (Yeşil Bursa Dergisi, 2018).

İzmit Ekoturizm Tesisleri, İzmit İlçesi Nüzhetiye ve Şerefiye Mahallelerinde Eko Turizm Potansiyelinin Ortaya Çıkarılması projesi kapsamında hizmete açılmış ve ilçe belediyesi tarafından işletilen bir tesistir. 14 bungalov eve sahip olan işletme 2016 yılında faaliyete geçmiştir (İzmit Belediyesi, 2018).

Gököz Natural Park, Keles yolu üzerinde ve Gököz Göleti'nin yanı başında kurulmuş ve Avrupa Birliği (AB) Katılım Öncesi Yardım Aracı olan IPARD projesi kapsamında desteklenmiş özel bir teşebbüstür. 2016 yılında faaliyete geçen işletmenin 13 odası ve odalarda kablosuz internet, balkon veya teras, banyo, buklet banyo ürünleri bulunmaktadır (Gököz, 2018).

Yöntem

Araştırma 2017 yılında Bursa ili içerisinde Harmancık, Keles ve İzmit ilçelerinde faaliyet gösteren üç kırsal turizm işletmesi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma yöntemleri kullanılmış olup kırsal turizm işletmeleri yöneticileri ile yarı yapılandırılmış anket formu ile yüz yüze görüşme tekniği uygulanmıştır. Araştırma formu iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde işletmelerin faaliyetleri için ihtiyaç duydukları mal ve hizmetler sıralanmış ve bunun için literatür (Anderson, 2013; Chirenje vd., 2013; Lacher & Nepal, 2010; Sandbrook, 2010; Supradist, 2004) taranmış ve Harmancık, Keles ve İzmit ilçelerinde bulunan kırsal turizm işletmeleri yöneticileri ile görüşülmüştür. Formun ikinci aşaması, yöneticilerin tedariklerin yerelden yapılmasında karşılaştıkları sorunları ortaya koymak için açık uçlu sorulardan oluşturulmuştur.

Bulgular ve Yorumlar

Toplamda üç tesis yöneticisi ile yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen bilgiler bu bölümde yer almaktadır. Yöneticilerden alınan cevaplar aynen aktarılmış arkasından yorumlar yapılmıştır. Yöneltilen sorulara verilen cevaplara mülakat formundaki sıralamaya dayalı olarak sıra numarası verilmiştir.

1. Tesisler misafirlerine konaklamalı-konaklamasız hizmet vermektedirler. Yıllık ortalama konaklamalı misafir oranını öğrenmek maksadı ile yöneltilen sorulara aşağıdaki cevaplar verilmiştir:

Birinci Tesis Yöneticisi; “*Tesise gelenlerin %34’ü konaklama yapmaktadır. Konaklamasız olarak yiyecek içecek ve rekreasyon hizmetleri için gelen misafir oranı oldukça yüksektir.*”

İkinci Tesis Yöneticisi; *“Toplam ziyaretçi sayısı içerisinde yazın %10, kışın ise %20’dir. Konaklamada kapasite kullanım oranı yazın %60, kışın %30 ‘dur. Konaklamalı-konaklamasız ziyaretçi yoğunluğu her dönemde hafta sonlarındadır. Yaz aylarında ve özellikle hafta sonları 100 oda olsa hepsi dolar.”*

Üçüncü Tesis Yöneticisi; *“% 7. “40-60” yaş aralığı misafir daha çok. Hafta sonları yoğun. Müdavimler var. Kendisi daha önce gelmiş olanlar sonra tanıdıklarını da getiriyorlar.”*

Verilen cevaplardan anlaşıldığına göre, tesislerin gününbirlikçi ziyaretçi sayısı yüksektir. Konaklamada yaşanan yoğunluk mevsimlere ve hafta sonu-hafta içi olma durumuna göre dalgalanma göstermektedir. Misafir profili incelendiğinde çocuklu aileler, orta yaş ve üstü çiftler, ekonomik açıdan gelir düzeyi düşük olmayan gibi özellikler göze çarpmaktadır. Konaklama doluluk oranlarının hafta sonu ve yaz aylarında yoğunlaşması “iş/okul dışı zaman” olması ile açıklanabilir. Şehrin kalabalığından, rutinden, betondan, stresten, kaçış fırsatlarının değerlendirilebildiği zamanlar olarak da nitelenebilir.

2. Misafirlerin işletmelere gelirken seyahat acentesi yolu ile mi yoksa münferit olarak mı geldiklerini öğrenmek maksadı ile sorulan sorulara aşağıdaki cevaplar verilmiştir:

Birinci Tesis Yöneticisi; *“Acenteler ile anlaşmalar var. Acenteler aracılığı ile gelen misafir oranı %20. Oda sayısının yetersizliği dolayısıyla acentelerle doluluk garantili anlaşmalar yapılamıyor.”*

İkinci Tesis Yöneticisi; *“Booking.com, ETS, Hotels.com, Tripadvisor gibi acenteler ile “sor-sat” mantığı ile çalışılmaktadır. Acenteler ile irtibat kurmaya çalışılmamıştır. Misafir paylaşımlarından haberdar olan acenteler kendileri irtibata geçtiler.”*

Üçüncü Tesis Yöneticisi; *“Acente yok. Kulaktan kulağa duyular ile tanıtım oluyor.”*

Görüşmeciler, işletmelerine gelen misafirlerin daha çok acentesiz olarak geldiklerini belirtmişler. Hatta üçüncü tesis yöneticisi hiçbir şekilde bir acente ile irtibat kurmamıştır. Kırsal turizm işletmeleri kendi kendini pazarlar niteliktedir. Bu da turizm talebindeki yeşile, doğaya, öze, kırsala olan eğilimin bir göstergesi kabul edilebilir. Görüşülen kırsal turizm tesislerinin tatil dönemleri için tanıtım ve pazarlama çalışmasına gerek duymadıkları anlaşılmıştır.

3. Misafirlerin işletmeye ulaşımında tercih ettikleri ulaştırma mekanizması (kendi aracı, toplu taşıma, acente transferi vb.):

Birinci Tesis Yöneticisi; *“Kendi araçları ile.”*

İkinci Tesis Yöneticisi; *“Kendi araçları ile ulaşıyorlar. Aracını kullanmak istemeyen ya da kullanamayan misafirler (% 1) toplu taşıma ile yol ayrımına kadar geliyorlar, oradan da tesisin kendi aracı alıyor.”*

Üçüncü Tesis Yöneticisi; *“Kendi araçları ile.”*

Tesislerin ulaştırma olanağının toplu taşımaya elverişli olmadığı anlaşılmaktadır. Misafirlerin işletmeye ulaşım süreci kaygısı özel sahipliği olan işletmede daha yoğun. Yerel yönetimden ve ulaşım firmalarından yeterli desteği

alamadığından yakınmaktadır. Genelme yapılacak olursa kırsal turizm tesislerini tercih eden kişilerin neredeyse tamamı kendi araçları ile gitmektedirler.

4. Misafirler için sunulan rekreasyon hizmetlerinin ne olduğuna dair sorulan soruya verilen cevaplar:

Birinci Tesis Yöneticisi; *“Paintball, doğa yürüyüşleri ve bisiklet gezileri, at biniciliği. Paintball ve bisiklet kiralama tesis bünyesinde yapılıyor. At biniciliği için yerel halktan at sahibi olan bir kişi ile işbirliği yapılıyor. Atları besleme ve barındırma imkânı yok. Rekreasyon imkânları tesisi tercih sebepleri arasında yer almaktadır. Özel okullardan, işletmelerden konaklamalı konaklamasız rekreasyon imkanlarına talep var.”*

İkinci Tesis Yöneticisi; *“ATV kiralama, at biniciliği, dağ bisikleti kiralama, sandal kiralama, olta balıkçılığı, paintball, tracking, hobi bahçeleri hizmetlerimiz mevcut.”*

Üçüncü Tesis Yöneticisi; *“Okçuluk ve doğa yürüyüşleri var ancak yeteri düzeyde değil. Şimdilik ücretsiz sunuluyor ancak ileride ücretlendirilecek.”*

İşletme yöneticileri temel olarak rekreasyon hizmetlerinin önemli ve gerekli olduğu görüşündeler. Rekreasyon hizmetlerini geliştirmek ve çeşitlendirmek de istemekteler. Ancak, yatırım ve işletme maliyetleri işletmelerin bu hizmetleri kendi fiziki, maddi ve işgücü imkânları ile yapmaları önünde en büyük engeldir. Rekreasyon hizmetleri için yerel girişimcilerin de kendileri kadar istekli olmalarını beklemektedirler.

5. Kırsal turizm tesisinin ortaya çıkardığı ekonomik hareketlilikten ve fırsatlardan (özellikle rekreasyon hizmeti alanında) yararlanmak isteyen girişimcilerin olup olmadığı yönündeki soruya;

Birinci Tesis Yöneticisi; *“At biniciliğinde bir paydaş var. Köy ekmeği, yumurta, salça, tarhana, dağ kekiği, ... gibi ürünler için de çağrıda bulunduk ancak sonuç alamadık. Biz de bu ürünleri restoranın bir köşesinde kurduğumuz stantta satışa sunduk.”*

İkinci Tesis Yöneticisi; *“Yerel halkın bu yönde bilinci henüz oluşmamış. Çabalarım sonuçsuz kaldı. Yörede genç, girişimci nüfusun kentlere göçmüş olması yerel girişimlerin önündeki engel. Yaşlı insanların ne ihtiyacı ne de hevesi var. Evliliklerde kızların köyde kalmama yönündeki şartları, yörede yerel ekonominin durgunluğu, turizm ve turizmden kazanma bilincinin oluşmamış olması diğer sebepler. Rekreasyon alanında yerel girişimcilerin olmayışı tesisi yatırım yapmaya zorluyor bu da maliyetleri yükseltiyor. Örneğin 6 adet at besleniyor tesiste, atların bakım masrafları getirisinin neredeyse 10 katı. ATV’lerden elde edilen gelir bu araçların tamiri için harcanan paradan daha az. Ancak gelen misafirlerin bir süre sonra sıkılmalarını önlemek ve tesisin alternatifleri içerisinde tercih edilebilmesi için ürün çeşitlendirmeye ihtiyaç var.”*

Üçüncü Tesis Yöneticisi; *“Yerel halk bu konuda ilgisiz. Genç nüfus yok. Turizmden para kazanabileceklerinin farkında değiller.”*

Kırsal turizm işletmeleri yöneticileri yerel gerek işletme ve işgücü maliyetleri, gerekse iş yükü sebebiyle yerel halkın rekreasyon fırsatlarına karşı girişimci olmasını bekliyorlar. Bu yönde girişimleri de var ancak, yerel halkın kırsal turizm konusundaki algı, bilgi ve yaklaşımı bu konudaki beklentilerini karşılayacak düzeyde değil. Bunun da

ötesinde, sosyal ve ekonomik iki temel sorun kırsalın geleceğini tehdit etmektedir. Kırsalda yaşayan halkın insani yaşam koşulları (altyapı, ulaşım, istihdam, ...) sağlanmadan kente göçün engellenemeyeceği ortadadır. Kırsal kesimin sosyal, kültürel ve ekonomik hayatının canlılığını sağlayacak genç nüfus kentlere göç etmiş durumdadır.

6. Misafirlere sunulan rekreasyon hizmetlerinin maddi getirileri ve bu hizmet getirilerinin toplam getirileri içerisindeki payı konusunda sorulan soruya;

Birinci Tesis Yöneticisi; “%5 civarında. Ancak bu hizmetler daha yüksek getiriye sahip farklı ürünlerin satışına imkân veren tesis çekiciliği ve reklam unsuru olmaları dolayısı ile getirisinden yüksek değere sahiptirler.”

İkinci Tesis Yöneticisi; “Ciro içerisinde %30, kar içerisinde %15 civarında.”

Üçüncü Tesis Yöneticisi; “Şimdilik bu hizmetleri ücretlendirmedik.”

Rekreasyon hizmetlerinin asıl hedefinin maddi kazanç elde etmek olmadığı, işletmenin asıl gelir kaynakları olan ürünlerin tercih edilmesini kolaylaştıran hizmetler olduğu görüşü tüm yöneticilerin ortak noktası durumunda. Kamu himayesinde faaliyet gösteren işletmeler rekreasyon hizmetlerinden getiri elde edip etmemede özel teşebbüse göre daha rahattırlar. Özel teşebbüs işletme yöneticisinin de bu hizmetlerden kâr beklentisinin olmadığı anlaşılmıştır. Ancak, en azından maliyetlerini telafi edecek bir fiyatlandırma ve satış oranına sahip olması beklentisi içerisinde.

7. Gelen misafirler için yerele özel hediyelik eşya satış hizmetinin olup olmadığı konusundaki soruya;

Birinci Tesis Yöneticisi; “Hayır. Bu yönde ortaya konmuş bir değer ya da üretim yok.”

İkinci Tesis Yöneticisi; “Hayır. Yörede hediyelik eşya üretimi anlamında potansiyel var, hediyelik eşyaya talep de var. Misafirler ayran içtiği bakır tası bile alıp götürmek istiyor hatıra olarak. Magnet bastırmak istedik ancak uygun bir işletme henüz bulunamadık. Halk Eğitim Merkezi yetkilileri ile bir kurs açılması, üretim yapılması konusunda görüşüldü ancak yetkililerden gerekli ilgiyi henüz görmüş değiliz.”

Üçüncü Tesis Yöneticisi; “Hayır. Yerel halktan gelecek bu yönde bir girişimi destekleriz.”

Yöre ziyaretçilerinin deneyimlerini somutlaştıracak hediyelik eşyaya olan talepleri işletme yöneticilerince gözlemlenmiş, bu talebi karşılamanın gerekli olduğu dillendirilmiştir. Yerel halkın turizme bakış açısı ve turizmden gelir elde etme düşüncesi, hediyelik eşya girişimciliğinde de istenen düzeyde değildir. Kırsalın sosyal hayat dinamizm (genç nüfusun azlığı) düzeyinin bu alanda da en önemli engel olduğu ortadadır.

8. “Yerel halkın yerel gıdalardan gelir elde etme adına girişimleri var mıdır?” şeklindeki bir soruya;

Birinci Tesis Yöneticisi; “Dağ kekiği, ev tarhanası, el yapımı kuşburnu marmeladı, salça, yumurta, adaçayı gibi yerel ürünleri restoran içerisindeki bir standta satışa sunuyoruz. Bunları satın alırken köylüden fatura alma şansımız olmadığı ve faturalı alım yapmak zorunda olduğumuz için yerel bir market sahibi köylülerden bu ürünleri satın alarak tesise satıyor.”

İkinci Tesis Yöneticisi; *“Yerel halkı yetiştirdikleri ürünleri tesis etrafında satmaları konusunda teşvik ettik ancak yeterli düzeyde karşılığı henüz bulamadık. Bunda üreten genç nüfusun olmayışı, yaşlıların da ancak kendi ihtiyaçları kadar üretim yapmalarının da etkisi var. Yerel üreticiler tedarikte ve kalitede güven vermiyor. Burada bazı istismarcı davranışların önüne geçmek gerekir. Köy ürünü diyerek hâl malı ürünlerin, misafirleri kandırarak, satılmasının önüne geçilmeli. Bir denetim mekanizmasına ihtiyaç var. Yerel yönetim olmaksızın işletmeler bunu başaramaz.”*

Üçüncü Tesis Yöneticisi; *“Yerel halkı özendirmeye çalışıyoruz. Ancak girişimci yok. Bir dönem bir bayan yumurta sattı ama uzun sürmedi. Menüdeki kabak tatlısını yiyenlerden bazıları kabaklardan satın alıyor. Yerel halkın ürünlerini tesiste satmanın prosedürleri var. Etiket, faturası, şartnamesi, ... olmalı.”*

Yerel halkın ürettiği ya da topladığı ürünleri işletme üzerinden satmaları özellikle kamu himayesindeki işletmelerde satmaları ciddi yasal şartlara bağlı. Özel girişimlerde de aynı prosedürler geçerli olsa da esneklik daha kolay sağlanabiliyor. Turizm işletmeleri doğası gereği görsellik ve kalite ile birlikte düşünülüyor. Hizmet sunumunda olduğu gibi ürün sunumunda da estetik ve kalite kaygısı güdüyor. Bunu sağlamanın yolu hammadde tedarikinden başlar. Özellikle de genç nüfustan yoksun kırsal üretimin beklenen kaliteyi sağlamadaki eksikliği, bazı yerel satıcıların “doğal” kavramını istismar etmeleri ve tedarik alternatiflerinin kısıtlılığı da yerel gıdanın yöre ekonomisine katkısı önündeki diğer engellerdir. Kırsal turizm işletmeleri ile yerel üreticiler arasında kurulacak bir denetleme ve derecelendirme mekanizması, en azından güven sorunlarını giderecektir.

9. Yerel gıdanın yerel ekonomiye olabilecek potansiyel katkı oranını tahmin etmek amacı ile sorulan “İşletmenizin toplam gelirleri içerisinde yiyecek içecekten elde ettiğiniz gelir oranı nedir?” sorusuna;

Birinci Tesis Yöneticisi; *“%70”*

İkinci Tesis Yöneticisi; *“%40. Yiyecek içeceğin maliyeti (aşçı, malzeme gibi) yüksek. Dolayısıyla kâra etkisi az ancak olması çok önemli.”*

Üçüncü Tesis Yöneticisi; *“%50”*

Daha önceki sorulardan elde edilen veriler doğrultusunda, yerel gıda konusunda işletmelerin istedikleri performansı göremedikleri anlaşılmaktadır. Yine de, yiyecek içecek gelirleri toplam gelirleri içerisinde ortalama %53,3 paya sahiptir. Gıda alanında başarısızlığın bile bu oranda olumlu sonuç vermesi dikkate değerdir. Bu sonuç yerel gıdanın yerel ekonomi içerisinde ne denli önemli bir rol üstlenebileceği hakkında fikir verebilir.

10. Yöresel lezzetlerin yaşaması, ekonomiye de katkı sağladıkları sürece, mümkün olacaktır. Yerel yemek kültürünün yaşatılması konusunda kırsal turizm işletmelerin üstlendiği rolü ölçmek amacıyla sorulan “Menünüzde yöresel yemeklere yer veriyor musunuz? Oranı nedir? Bu oranı artırma çabaları önündeki (varsa) engeller nelerdir?” sorusuna;

Birinci Tesis Yöneticisi; *“%5. Yerel yemeklerin envanter araştırması yapılarak restoran tabağı olarak sunumu üzerine çalışmak gerekir.”*

İkinci Tesis Yöneticisi; “%5. Mantarlı, kaşarlı ve tereyağlı alabalık. Yörede yerel yemeklerin neler olduğunu bilmiyoruz. Bildiklerimizi de restoranda nasıl sunacağımızı bilmiyoruz.”

Üçüncü Tesis Yöneticisi; “%5. Kabak tatlısı. Yerel yemekler hakkında bilgi yok. Bir envanter yok. Aşçılar işin kolayına kaçıp hazır ürünleri tercih ediyor. Köfteci Yusuf’tan hazır köfte alıp pişiriyor. Yetenekli aşçı yok.”

Kadim Türk milletinin tarihten ve kültürlerden süzülerek gelen mutfak zenginliğinin kırsal turizm işletmelerinde “%5” oranında temsil ediliyor olması düşündürücüdür. Bu oranın diğer yiyecek içecek işletmelerindeki düzeyinin de araştırılması genel tabloyu net görebilmek ve Türk mutfağının geleceğini masaya yatırabilmek için önemlidir. Türkiye’deki üniversitelerde Türk mutfağı için çalışacak, fikir ve proje üretecek yeterince aşçılık programı, gastronomi bölümü ve akademisyen bulunmaktadır. Türk mutfağını yarına taşımak adına, sadece yöresel yemekleri tespit etmek, kayıt altına almak yetmez. Duyusal analizler ve tabak sunum kompozisyonu çalışmaları ile bugüne uyarlanmalıdır. Bu mirası günümüz/gelecekteki beğeni ve tercihlere hitap edecek ekonomik bir değer haline getirmek mümkündür.

11.Aşağıdaki tabloda, işletmenin kuruluş aşamasında katlandıkları maliyetler dikkate alınmamıştır. İşletme faaliyetleri kapsamında yapılan satın alımlarının ne kadarının yerel kaynaklardan sağlandığını tespit etmek adına hazırlanan sorular işletme yöneticilerine yöneltilmiştir. Yöneticilerin bu sorulara ortalama ve yüzdesel oranlar vermeleri istenmiştir.

Tablo 1: İşletme Maliyetleri Satın Alma Grupları ve Satın Alımlardaki Yerel Kaynak Kullanım Oranları (%)

Satın alma grubu	Satın alma kalemleri	1.İşletme	2.İşletme	3.İşletme
Gıda	Et	100	100	40
	Sebze	100	80	100
	Meyve	10	95	100
	Mandra	100	80	0
	Tahıl	50	95	0
	İçecek	35	35	0
Oda giderleri	Tekstil	20	0	100
	Mobilya	80	0	50
	Buket malzemeleri	0	0	0
Servis	Servis takım ve tabakları	0	0	0
Genel tedarikler	Temizlik malzemeleri	0	0	100
	Perdeler	40	0	100
	Masa örtüleri	40	0	100
	Dekorlar	0	60	100
	Ofis malzemeleri	100	0	100
	Bilgisayar	100	0	100
	İletişim araç-gereçleri	100	0	0
	Ulaşım hizmetleri	100	1	0
Hizmetler	Güvenlik	100	Yok	100
	Çamaşırhane	100	30	100
	Teknik hizmetler	100	10	100
	Pazarlama	50	Yok	Yok
İstihdam	Personel istihdamı	100	30	100

Değerlendirmede, üretiminin yerelde olup olmadığını tespit etmenin mümkün olmadığı gerekçesiyle, tedarikçinin yerel olma yüzdesi istenmiştir. Örneğin, perde yörede üretilmemiş olsa da tedarikçi yerel bir esnaf ise yerel kaynak kullanımı olarak değerlendirilmiştir. Tablo:1 incelendiğinde en yüksek yerel kaynak kullanım oranları et, sebze, mandıra ürünleri, çamaşırhane hizmetleri ve teknik hizmetlerde görülmektedir. En düşük oranlar ise, buklet malzemeleri, içecekler, iletişim araçları ve tahıl ürünlerindedir. İşletme yöneticileri de söylemlerinde, yerel ekonomiye en yüksek etkinin gıda, hizmet ve istihdam alanlarında olduğunu söylemektedirler.

12.“Bu tesisin yerel ekonomiye olan katkıları konusunda sizin değerlendirmeniz ve daha önemli ekonomik katkılar sunulabilmesi için önerileriniz nelerdir?” sorusuna;

Birinci Tesis Yöneticisi; *“İlçe içerisinde faaliyet gösteren mandıra üretim kapasitesini arttırmaya dönük yatırım yaptı. Bazı çiftçiler tesis ihtiyaçları için ürün yetiştiriyor. Hayvan yetiştiricileri kapasitelerini arttırıyor. Tamamen yerel halk istihdam ediliyor. Tesisin yerel ekonomiye dolaylı etkisi oldukça yüksektir.”*

İkinci Tesis Yöneticisi; *“Reçel, bal, balık, et, süt ürünleri tamamen yöreden temin ediliyor. Daha büyük katkıları olabilir ancak yerel yönetimin desteği ve istekli olması şart. Yerel yönetimdeki vizyon eksikliği taleplerin anlaşılması ve karşılanmasında sorunlara sebep oluyor. Çevre düzenlemesi, altyapı ve ulaşım gibi talepler yerine getirilmeden yöre ekonomisinin kırsal turizmden yeterli düzeyde faydalanabilmesi mümkün değil. Göl etrafında bir yürüyüş yolunun yapılması, çöp kovalarının yaygınlaştırılması, göl manzarasını engelleyen elektrik direklerinin kaldırılması, toplu ulaşımın köyün içerisine kadar sağlanması, tesise gelmeyip sadece piknik yapmak için gelen misafirler için bir umumi tuvalet yapılması gibi çok temel öneriler bile karşılık bulmuyor.”*

Üçüncü Tesis Yöneticisi; *“Yerele katkı daha çok personel istihdamı ve esnaftan yapılan alış veriş ile sınırlı. İleriye dönük de personel istihdamını arttırmaya dönük planlar var.”*

Kırsal turizm işletmelerinin yerel ekonomiye satın alımlar ile üretimi destekleme ve istihdam sağlama gibi doğrudan etkilerinin yanı sıra dolaylı katkılarının da olduğu ortadadır. Soru bu katkıların yeterli olup olmadığı, daha iyisinin yapılıp yapılamayacağı ile ilgilidir. Tek başına işletme yöneticilerinin vizyon sahibi olmaları ve iyi niyetli çabaları yeterli olmayacaktır. Başta yerel yöneticilerin olmak üzere, yerel halkın, akademinin ve sivil toplum kuruluşlarının da, işletmelerin başarılı olabilmesi ve yerel ekonomik canlılığa maksimum fayda sağlayabilmeleri için sorumluluk hissetmeleri ve faaliyetleri konusunda koordine olmaları gerekir.

13.İşletme yöneticilerinin yerele ekonomik ve sosyal katkı sunma konusunda istekli oldukları gözlemlenmiştir. Kendilerine “Satın alımlarınızda yerel kaynak kullanım oranınızı arttırmanın önündeki engeller nelerdir?” sorusu yöneltildiğinde;

Birinci Tesis Yöneticisi; *“Yerel halkın ürün tedarikine ve ürünlerin kalitesine güvenilmiyor. Sürekliliği yok. Yerel halk ticari profesyonellikten yoksun. Direkt yerel halktan ürün almak riskli. Zamanında yerel kaynaktan ürün bulunamadığında dış kaynağa yöneliyoruz, ancak o zaman da dış tedarikçiler bu durumdan memnuniyetsizliklerini gizlemiyor.”*

Satın alımlarda (tesisin kamu işletmesi olması dolayısı ile) bürokrasi yerel halktan direkt bir satın almayı engelliyor. Satın alınacak herhangi bir ürün için 3 farklı yerden fiyat teklifi alma zorunluluğu gibi...

Bu tarz tesisler daha kuruluş aşamasında kendi zirai ve hayvansal üretimini yapacak şekilde planlanmalıdır. Yerel halk bu üretimlerde istihdam edilebilir. Sigortalı bir işe sahip olmak kırsal nüfus için önemli bir fırsat olarak görülmektedir.”

İkinci Tesis Yöneticisi; “Yerel yönetimler yerel halk ile işletme arasında iletişim ve işbirliğini sağlayabilirse kırsal turizm gelirleri yerel paydaşlar arasında daha adil paylaşılabilir. Çiftçiler ürünlerini yetiştirir, misafirlerle tarlada hasat yapılabilir, bazı konservelik ürünler yerel halk ile birlikte hazırlanabilir, ekmek birlikte yapılabilir, vb. Yerel halk kırsal turizm konusunda bilinçlendirilebilir. Halk Eğitim Merkezi hediyelik eşya kursları açarak üretim yapabilir ve yöre halkına gelir yaratabilir.”

Üçüncü Tesis Yöneticisi; “Yerel halk için tesis içerisinde tezgâhlar açılmalı. Yerel halk için girişimcilik özendirilmeli.

Üretim (bitki, hayvan) tesis içerisinde ya da etrafında tesis yönetimince kırsala uygun şekilde yapılmalı. Böylece hem kültür yaşatılır, hem misafire gösterilir hem de istihdam oranı artar. Bunun için bu tarz tesisler 50-70 dönüm araziler üzerine planlanmalı.

Yerel halktan direkt satın alımlar konusunda prosedür engelleri mevcut.”

Kırsalda yaşayan ve zirai üretim yapan yerel halkın ticari profesyonellikten uzak davranışları ve özellikle kamu himayesindeki kırsal turizm işletmelerinin satın alımlar konusundaki yasal zorunlulukları, yerele dair değer yaratmada yerel yönetimlerin etkisiz kalışı en temel sorunlardır. Kırsal turizmi gelen misafire her anlamda yaşatmak adına geniş araziler üzerinde kırsal hayatın tüm unsurlarını barındırarak yaşatmak tedarik, üretim, pazarlama konularında işletme yönetiminin işini kolaylaştırabilir. Böylesine bir uygulama hem sosyal ve kültürel bozulmaların önüne geçecek hem de istihdamı arttırarak ekonomide daha yaygın bir etki yaratabilecektir.

Sonuç ve Öneriler

Kırsal alanlarda faaliyet gösteren kırsal turizm tesislerinin yerel ekonomiye dış kaynaklı nakit getirme yönüyle ele alınması, yerel ekonominin gelişmesi adına gereklidir. Orta ve uzun vadede kırsalda karşılaşılabilecek ekonomik tablo bugünün kararlarının sonucu olacaktır. Ekonomik büyümenin ve sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için atılması gereken adımların planlanması bugünün meselesidir. “Sürdürülebilir büyüme, çevrenin ve doğal sermayenin kalitesini ve miktarını azaltmadan ekonomik büyümeyi gerçekleştirmektir” (Uysal, 2013, s. 117). Kırsal turizm tesislerinin üstlendikleri bu misyonun başarıya ulaşabilmesi için sürdürülebilirliğin; ekonomik, sosyal ve kültürel boyutlarda; planlanması şarttır. Fiziki çevrenin ve yaşayan kültürün mevcudiyetini koruması, ekonomik girdilerin de sürekliliğini beraberinde getirecektir. Ancak, yerel ekonomiye giren nakit, yöre dışındaki kaynaklardan yapılan satın alımlar oranında etkisiz kalacak, bir başka ekonomiye sızmış olacaktır.

Bu çalışmada kırsal turizm tesisleri buldukları yerel ekonomiye nakit sağlayan kaynaklar olarak ele alınmıştır. Bu kaynakların nakdi çekme, kazanma ve yerel ekonomi içerisinde değerlendirme süreçlerindeki

başarısı, kırsal bölgelerin kalkınmadaki istikrarı ile ilişkilendirilmiştir. Transfer edilen nakdin, yerel ekonomiden, ekonomik sızıntılar ile çıkışı Tablo:1’de kırsal turizm tesislerinin yerel kaynak kullanım düzeyleri ile ortaya konmaya çalışılmıştır. Yapılan alan araştırması neticesinde, kırsal turizm tesisleri yöneticilerinin, yerel kaynak kullanımı konusunda istekli oldukları gözlenmiştir. Ancak et, sebze, mandıra, güvenlik, çamaşırhane, teknik hizmetler ve istihdam gibi alanlardan yüksek düzeyde yerel kaynak kullanımı gerçekleşirken; buklet malzemeleri, servis takım ve tabakları, temizlik malzemeleri, içecekler, perdeler gibi kaynakların satın alınmasında yerel kaynak kullanım düzeyinin çok düşük olduğu görülmüştür. Yerel kaynak kullanım oranının yüksek olduğu gıdalarda yerel üretim oranının düşük olduğu tespit edilmiştir. Yani, kırsal alanlarda gıda üretiminde görülen yetersizlik, kırsal turizm işletmelerinin satın alımları ile gerçekleştirdikleri ekonomik katkıların sınırlı kalmasına sebep olmaktadır. Bu durumun temel nedenleri arasında; kırsaldaki üretken insan kaynağının yetersizliği, yerel üretimin nitelik ve nicelik yönünden istikrarsızlığı ve yerel yönetimlerin vizyon eksikliği sayılabilir.

Kırsal turizm işletmeleri doğal güzellikleri, yeşili, kırsal kültürü, sessizliği, huzuru, yerel gıdayı ekonomik turistik ürüne dönüştürür. Bu ürünün ekonomik değerinin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için yerel yönetimler başta olmak üzere, akademi, sivil toplum kuruluşları, ticaret erbabı, zirai üreticilerden oluşacak bir karar mekanizmasına ihtiyaç vardır. Bu mekanizmanın ortak akılı ve katılımlı kararları sayesinde, kırsal turizm aracılığı ile yerel ekonomiye kazandırılan nakdin yerel ekonomi içerisindeki dağılımı ve geleceği planlanabilir. Bu ortak aklın her bir aktörü, turistik ürünün değerini korumak ve arttırabilmek için, görev ve faaliyet alanları çerçevesinde rol üstlenebilirler. Örneğin, üniversitelerin gastronomi bölümleri, yerel gıdaları ve yöresel yemekleri kırsal turizm destinasyonunun önemli bir çekicilik unsuru haline getirebilir. Öncelikle kayıt altına alınan gastronomik değerler, laboratuvar ortamında beklenti, ihtiyaç ve beğeniler doğrultusunda geliştirilebilir. Sanat ve tasarım fakülteleri yerel kültürü ve değerleri yansıtan hediyelik eşyalar tasarlayabilir, üretimi için de yörenin ev hanımları ya da diğer üreticiler ile işbirliği kurabilirler. Yerel yönetimler alt ve üst yapı hizmetlerini kırsal turizm tesisleri işletme yöneticilerinin öneri ve taleplerini göz önünde bulundurarak yerine getirebilirler. Ticaret erbabı, turist ihtiyaç ve taleplerini olabildiğince yerel kaynaklardan tedarik etmek için zirai üretim temsilcilerine üretim kararında veri sağlayabilir. Bu ortak akıl örneğine ek olarak, talep yönetimi, kapasite kullanım oranlarının aşılması ve turistik ürünün sürdürülebilirliği de kırsal turizmin yerel ekonomideki katkısını ve rolünü arttırmanın yolları arasında sayılabilir.

Kapasite kullanım oranının talep yoğunluğunun düşük olduğu zamanlara yayılabilmesi için turistik ürün çeşitlendirme ve farklılaştırma stratejileri geliştirilmelidir. Kırsal turizm işletmelerine olan talepteki hafta sonu ve yaz ayları yığılmalarını düşük yoğunluklu dönemlere yaymak için eğitim ve iş hayatına dönük cazibeler oluşturmak bir çözüm olabilir. Kitleye özel bütüncül yaklaşımlar geliştirilerek ürün çeşitlendirilmiş, benzerlerine üstünlük sağlayacak özellikler eklenerek de farklılaştırılmış olacaktır. Turistik talebin yıl içerisinde dengeli dağılımı mal ve hizmet kalitesinin ve nakit girişlerinin sürekliliğini sağlayacaktır.

Yörenin taşıma kapasitesi göz önünde bulundurularak nitelikli tüketici kitlesine hitap etmek ve ürünü bu yönde geliştirmek, ekonomik turistik ürün değerini yukarılara taşınmayı kolaylaştıracaktır. Aynı zamanda kapasitenin aşılması, kalabalıkların çevreye yapacağı olumsuz etkilerin azaltılmasını sağlayacaktır. Toplu taşıma

imkânlarının kırsal turizm işletmelerine kadar ulaşmayışı ilk bakışta bir hizmet eksikliği gibi gözükse de bölgeyi kitle turizminin etkisinden koruduğu şeklinde de değerlendirilebilir. Ulaşılabilirlikteki kolaylık ile algılanan değer arasında bir ters orantı olduğu varsayılırsa; toplu ulaşım imkânlarının olmayışı, bir dezavantaj olarak görülmeyebilir.

Sürdürülebilirliğin sosyal ve ekonomik boyutları arasında denge ilişkisi olmak zorundadır. Yani, bölgedeki turistik çekiciliklerin ve turizm gelirlerinin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için, yöre halkının yerel ekonomiye birer aktör olarak katılması teşvik edilmeli ve bu gelirlerden pay alması sağlanmalıdır. Yerel ekonomideki aktörlerin turizm faaliyetleri içerisinde üstlenecekleri roller, sorumluluklar ve bu faaliyetlerden elde edecekleri faydalar daha önce bahsi geçen, paydaşlar tarafından oluşturulacak karar mekanizması ile planlanmalıdır.

Yukarıda örneklendirilmeye çalışıldığı şekilde çok yönlü ve ortak bir seferberlik yerel turistik ürün değerini ve dolayısı ile getirisini arttıracaktır. Yerel ekonomiye giren nakdin içeride çarpan etkisi yaratarak kırsal kalkınmaya daha fazla katkı sunması, dış satın alımlar ile oluşabilecek ekonomik sızıntının minimize edilmesi ile mümkün olabilir. Kırsal turizm işletmeleri, kırsal alanlara ekonomik canlılık getiren ekonomik bir enstrüman olmanın ötesinde, “kırsal kalkınma”yı hedefleyen stratejik planlamaların göz ardı edilemez unsurlarıdır. Sadece sosyal ve kültürel etkinliklerin gerçekleştirildiği rekreatif mekânlar olarak görülmenin ötesinde, kırsal turizm işletmelerinin yerel ekonomi içerisindeki konumu hak ettiği ciddiyette ele alınmalıdır.

KAYNAKÇA

- Anderson, W. (2013). Leakages in the Tourism Systems: Case of Zanzibar. *Tourism Review*, 68(1), s. 62-75. doi:10.1108/16605371311310084
- Barbier, E. B. (1987). The Concept of Sustainable Economic Development. *Environmental Conservation*, 14(2), s. 101–110.
- Boccella, N., & Salerno, I. (2016). Creative Economy, Cultural Industries and Local Development. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 223 , s. 291-296.
- Bouchon, F., & Rawat, K. (2016). Rural Areas of ASEAN and Tourism Services, a Field for Innovative Solutions. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 224, s. 44 – 51. doi:10.1016/j.sbspro.2016.05.398
- Chirenje, L. I., Chitotombe, J., Gukurume, S., Chazovachii, B., & Chitongo, L. (2013). The Impact of Tourism Leakages on Local Economies: A Case Study of Nyanga District, Zimbabwe. *J Hum Ecol*, 42(1).
- Dimitrovski, D. D., Todoroviç, A. T., & Valjareviç, A. D. (2012). Rural Tourism and Regional Development- Case Study of Development of Rural Tourism in the Region of Gruža, Serbia. *Procedia Environmental Sciences* 14, s. 288 – 297. doi:10.1016/j.proenv.2012.03.028
- Erdoğan, N. (2017). Critical Views of Mainstream Approaches on Ecotourism. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies* 5/1, s. 20-31. doi:10.21325/jotags.2017.56

- Fons, m. V., Fierro, J. A., & Patino, M. G. (2011). Rural Tourism- A Sustainable Alternative. *Applied Energy* 88, 551-557. doi:10.1016/j.apenergy.2010.08.031
- Gököz. (2018, Mayıs 9). <http://gokoznaturalpark.com/>
- Gössling, S., Hall, C. M., & Weaver, D. B. (2009). Sustainable Tourism Futures Perspectives on Systems, Restructuring and Innovations. S. Gössling, C. M. Hall, & D. B. Weaver içinde, *Sustainable Tourism Futures* s. 1-18. New York: Routledge.
- İzник Belediyesi. (2018, Mayıs 9). <http://www.iznik.bel.tr/>
- Jönsson, C. (2015). Leakage, Economic Tourism. J. Jafari, & H. Xiao içinde, *Encyclopedia of Tourism*. Switzerland: Springer International Publishing . doi:10.1007/978-3-319-01669-6_527-1
- Lacher, R. G., & Nepal, S. K. (2010). From Leakages to Linkages- Local: Level Strategies for Capturing Tourism Revenue in Northern Thailand. *Tourism Geographies: An International Journal of Tourism Space, Place and Environment*, s. 77-99. doi:10.1080/14616680903493654
- Lane, B. (2009). Thirty Years of Sustainable Tourism: Drivers, Progress, Problems—and the Future. S. Gössling, C. M. Hall, & D. B. Weaver içinde, *Sustainable Tourism Futures* s. 19-32. New York: Routledge.
- Lim, C., & McAleer, M. (2005). Ecologically Sustainable Tourism Management. *Environmental Modelling & Software* 20, s. 1431–1438. doi:10.1016/j.envsoft.2004.09.023
- Mayer, M., Sambotin, L., S. Tirchi, F. I., & Jitaru, D. (2012). Study Concerning Rural Development In The Context of Local Development. *LUCRĂRI ȘTIINȚIFICE*, 14(1).
- Mitchell, J., & Ashley, C. (2007). 'Leakage' Claims: Muddled Thinking and Bad For Policy? *Opinion*, s. 81-82.
- Musso, F., & Francioni, B. (2015). Agri-Food Clusters, Wine Tourism and Foreign Markets. The Role of Local Networks for SME's Internationalization. *Procedia Economics and Finance*(27), s. 334 – 343.
- Okech, R., Haghiri, M., & George, B. P. (2012). Rural Tourism as a Sustainable Development Alternative: An Analyses With Special Reference to Luanda, Kenya. *CULTUR*, s. 36-55.
- Ploeg, J. D., Renting, H., Brunori, G., Knickel, K., Mannion, J., Marsden, T., Ventura, F. (2000). Rural Development: From Practices and Policies towards Theory. *Sociologia Ruralis*, 40(4).
- Ricketts, G. M. (2010). The Roots of Sustainability. *Acad. Quest*, 23, s. 20–53. doi:10.1007/s12129-009-9151-5
- Saarinen, J. (2006). Traditions of Sustainability in Tourism Studies. *Annals of Tourism Research*, 33(4), s. 1121–1140. doi:10.1016/j.annals.2006.06.007
- Sandbrook, C. G. (2010). Putting Leakage in its Place: The Significance of Retained Tourism Revenue in the Local Context in Rural Uganda. *Journal of International Development*, s. 124–136.

- Sharpley, R. (2000). Tourism and Sustainable Development: Exploring the Theoretical Divide. *Journal of Sustainable Tourism*, 8(1), s. 1-19.
- Supradist, N. (2004). Economic Leakage in Tourism Sector. *IIIIEE Master's Theses*. Lund, Sweden: Lund University.
- Thomas-Francois, K., Massow, M. v., & Joppe, M. (2017). Service-Oriented, Sustainable, Local Food Value Chain – A case Stud. *Annals of Tourism Research* 65, s. 83–96. <http://dx.doi.org/10.1016/j.annals.2017.05.008>
- Titilina, F. D. (2015). Cultural Tourism Potential, as Part of Rural Tourism Development in the North-East of Romania. *Procedia Economics and Finance* 23, s. 453 – 460.
- Tsaur, S.-H., Lin, Y.-C., & Lin, J.-H. (2006). Evaluating Ecotourism Sustainability From the Integrated Perspective of Resource, Community and Tourism. *Tourism Management* 27, s. 640–653. doi:10.1016/j.tourman.2005.02.006
- UN. (1987). *Our Common Future: Report of the World Commission on Environment and Development*. Oslo: United Nations.
- Uysal, Ö. (2013). Sürdürülebilir Büyüme Kavramının Çevre ve Ekonomik Boyutlarının Ayrıştırılması. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 5(2), s. 111-118.
- Yeşil Bursa Dergisi*. (2018, Mayıs 9). <http://www.yesilbursadergisi.com/haber/harmancikta-ekolojik-tatil-ve-yasam-merkezi-460.html>
- Zajdel, M., Michalcewicz-Kaniowska, M., & Toader, C.-S. (2016). Instruments For Managing Development of Local Communities. *LUCRĂRI ȘTIINȚIFICE*, 1(18(2)).

Potential Dilemmas to Be Experienced in Emerging Destinations

Cüneyt TOKMAK

Eskişehir Osmangazi Universtiy, Faculty of Tourism, Department of Tourism Management

Yılmaz SEVER

Eskişehir Osmangazi Universtiy, Faculty of Tourism, Department of Gastronomy and Culinary Arts

Extensive Summary

Rural tourism explains tourism activities in rural areas with traditional lifestyle where is sparsely populated and economically based on agriculture, (Okech, et al., 2012). It is a result of motivation of escaping to nature, returning to roots, peace and refreshing (Titilina, 2015). Local cultural values, traditional agriculture and natural beauty in the rural area are attractive elements for tourists (Musso and Francioni, 2015). Protecting local values such as natural beauties, rural culture, traditional production that are important values of rural tourism from consuming and polluting effects of tourism in terms of environmental and cultural sustainability is important in ongoing tourism activities. Sustainable tourism is an important approach not only for the tourism sector but also for humanity itself (Fons, Fierro and Patino, 2011). This approach should be addressed both socially, economically, and environmentally as well as in relation to each other and holistically (Barbier, 1987). Today's sense of sustainability focuses on environment and environmental attachments. In this study, sustainable rural tourism has been dealt with in the role that it can assume in social and economic aspects and rural development.

Development efforts in rural areas can be possible with and for local people. Gaining the employability and entrepreneurial skills of local people and improving the production capacity in the rural areas is important both in terms of quality and sustainability (Bouchon and Rawat, 2016). Development efforts in rural areas can be done with as many local people as possible for local people. Gaining the employability and entrepreneurial skills of local people and improving the production capacity in the rural areas is important both in terms of quality and sustainability (Bouchon and Rawat, 2016). Supply which is one of the most important factors in the use of local resources in rural tourism activities; due to the inadequacy of local products and lack of necessary qualifications; affects demand in the negative direction (Anderson, 2013). The inclusion of local people in tourism activities is important in terms of enabling more efficient use of rural tourism resources and raising the quality of local products by the influence of tourist expectations (Dimitrovski, Todorovic and Valjarevic, 2012). It is important to increase local resource utilization rates of tourism activities in order to increase benefits the local people get economically.

The aim of this study is to highlight the current impacts of rural tourism activities and rural tourism enterprises in the local economy and to highlight their potential for increasing the quality of rural life. At the same time, the study aims to develop recommendations for decision-makers and tourism planners by demonstrating local resource usage practices in rural tourism destinations. For this purpose, three rural tourism enterprises' managers operating

in Harmancık, Keles and Iznik districts of Bursa Province were interviewed. The data obtained by using face-to-face interviews and participatory observation methods with semi-structured questionnaire forms were interpreted by content analysis. Research questions can be categorized under the headings such as the services the businesses offer, the way the guests arrive to the destinations, the local resource utilization rates of the enterprises, the problems they encounter in using local resources and the solution suggestions to these problems.

According to the survey data, the majority of the guests who visit the rural tourism enterprises consist of day-trippers, and the demand density of the guests with/without accommodation is accumulated in summer and on weekends. Having not need intensive marketing activities, the most important marketing representatives of rural tourism facilities are the guests who visited the facility themselves. Horse riding, archery, nature walks, bicycle hire, etc. are important attractions of rural tourism facilities. However, rural tourism enterprises can not fulfill all recreational activity investments in their own structures, can not be able to receive sufficient entrepreneurship support from the local community. Here, influence of which the dynamic young population that will sustain the local economy is not at an adequate level, and the tendency of immigration to the city between existing young people is great. When the local resource utilization rates are examined, the most important and effective rates are observed in food and employment areas. However, the lack of awareness of the quality and commercial professionalism of the local agricultural producers in the field of food is the main problem in raising the current local resource utilization rates.

As a result, the awareness and willingness of the managers of the rural tourism enterprises about the importance and necessity of the use of local resources is not sufficient alone. Collaborative working groups; involving local governors, tradesmen, agricultural producers, universities, NGOs and public education centers; can change the economic dimension of sustainable rural tourism into more valuable; with the common sense decisions they make and the steps they take.

It may be a solution to create education and business-oriented attractions so that the capacity utilization rate can be spread when the demand intensity is low. By developing a holistic approach that is specific to some mass, the product will be diversified by adding features that will give superiority to similar products.

The fact that public transportation facilities do not reach rural tourism enterprises can be seen as a lack of service at first sight, but it also protects the region from the mass effect. If it is assumed that there is an inverse proportion between the convenience in reachability and the perceived value; the absence of public transport facilities may not be seen as a disadvantage.

A multifaceted and joint mobilization will increase the value and the profitability of the local tourist product. With the cash which enters the local economy, it may be possible to make more contribution to the rural development by creating multiplier effect and by minimizing the economic leakage that may occur with external purchases. Rather than being seen as recreational spaces where only social and cultural activities are carried out, rural tourism enterprises should be taken seriously and deservedly with its position in the local economy.